

Papp Lajos:

Ballada és felirat az ismeretlen katona emlékművére

Sirályok,
focskék a marseille-i égen:
mikor partra lép,
Otthon.

Énekszó száll
a földéről felé,
mikor vonatra ül.
Aztán feleség,
gyermek.

Félfénylött szemmel
néz rá sokáig
az asszony.

Nem mosolyog.

Másfél hete.
Másfél hete, hogy megjött,
zsebében a zsold,
harcok, haldoklók hörgése még fülében,
megkínzottak füvöltése még.

A látott iszonyat
szemeiben
és a halál
kettőzött
komor arca.

Egy reggel:
repülő
távolság zűmmögése a csőnd,
mindenki alszik.

S ő fölkel majd nesztelenül,
s fejszével,
vagy a szalmahúzó horoggal,
vagy késsel
védtelen álmukban
öli meg kettejüket.
Később kezét mos
és fűtyörész.

Először,
mióta megjött
a hadból.

S mikor kilép az ajtó:

Gyakorlatozó
bombázóraj
zúg el a
feje fölött.

Szegedi könyvekről

ZÚRZAVAR

Bárdos Pál
kisregénye

Fiatal író második köteté van előttünk. Első kötetében — *Nyolc lány meg a sárkány* — mai témájú novellákkal lépett az olvasóközönség elé, most megjelent kisregénye pedig a közelmúlt írói ábrázolás szempontjából egyik legproblematiszabb időszak, az ellenforradalom napjaiból meríti tárgyát.

Azok az írók, akik még Bárdos előtt, elsőként nyúltak az ellenforradalom témájához, tisztázó szándékkal, a konzolidáció érdekében tették ezt, határozott eszméi alaplól kiindulva keresték az események rugóit, a sokféle megnyilvánulás között a lényegest. Ez a kommunista eszméiség, a "zürzavar"-ban eligazodni vágyó tisztánlátás törekvése megvan Bárdos könyvében is. Bárdos azt a módszert választotta, hogy egy egyetemista fiatalember szemével és tépelődéseivel kereszttel ábrázolja az eseményeket és szereplőit. Ugyanakkor néhány szinte krónikus hűséggel követi az ellenforradalom szegedi napjait.

Írói módszerének az az előnye, hogy egy irányban nagyon jól el tudja mélyíteni az elemzést, viszont ezzel veszít az események szélességében. Így ugyanis a sokrétű jelenségeknek csak egyik, bár kettősgéppel jelentős oldalát, főleg az egyetemen és egyetemistákkal történeteket vetíti előnk.

Már novelláskötetében megfigyelhetjük, hogy Bárdosnak jó jellemábrázoló készsége van. Kisregényében ez az erőne tovább mélyült, új színekkel gazdagodott. Ez leginkább a főhős, Veres Zoltán ábrázolásában mutatkozik meg. Veres Zoli munkásszámazású egyetemi hallgató, aki nem kerül szembe rendszerünkkel, de fölkaparja az események. Becsületes, a dolgok mélyére látni akaró fiú, kutatja, hol az igazság, és keresi azt az erőt — a pártot! —, amely úrrá lehetne az egyre jobbra tolódó, fegyvert követelő tömegen. Az ő tépelődéseit és igazságra találását *igazi írói átéléssel*, pártos szenvedéllyel formálja meg az író. Jellemábrázolásában ügyesen használja a *belső monológot*, amivel fel tudja tárni hőse lelkivilágát. Kifejező jellemző típus a MEFESZ-vezető Merényi és a köpönyegforgató Borbás. Az öreg Veresben öntudatos, sziklaszilárd hitű, de kissé mereven gondolkodó kommunizmus-ismertető meg, aki az egész ellenforradalomért az egyetemi ifjúságot hibáztatja. Itt kerül szembe fiával, aki látja, hogy nem ilyen egyszerű a dolgok megítélése. Apa és fiú szemben állását, feszült vitáját, az öreg konok meg nem értését az író jó érzékekkel mutatja be. Itt és még több helyen örömmel tapasztalhatjuk, hogy a drá-

mai konfliktusok kitapintásához és ábrázolásához Bárdosnak kitűnő érzéke van. Véleményünk szerint tehetőségét ebben az irányban kellene továbbfejleszteni. Erdemes volna drámaírásával próbálkoznia, esetleg novellában már jól megírt drámai összeütközést átdolgoznia (a szegedi irodalom drámában ugyanis elég szegény...).

Az öreg Veresről meg kell még jegyeznünk, hogy alakját írónk nem ábrázolja eléggé gazdagon. Megtudjuk róla, hogy elvált, kitartása miatt — mint üzemi párttitkár — elküldik az üzemből. Megismerjük fiatal való világában szigorúságát, becsülnék a néphe vetett rendületlen hitét, de belülről — úgy, mint Zolit — nem tárja elénk az író. Pedig ő a könyv legpozitívabb hőse! Halványan megrajzolt Molnár párttitkár alakja is, igaz, vele csak egy-egy rövid időre találkozunk a kötet lapjain.

A kisregény befejezése, 1956. november 4-e apró mozaikképekkel való fölvilágítása jól érzékelteti az ellenforradalmi "zürzavar"-ból a kibontakozás útját. A főhős látja, hogy "... lesznek még nehéz napok, de a legrosszabb már véget ért. A hitet próbáló, az emberformáló s biztat a munka végén a nehezen várt, a százszor visszakívánt, a rend". Ezzel a kisregény lezár egészét alkot, mégis némi hiányérzetet tesszük le a kezünk-ből. Mi az, ami hiányérzetet kelt, amit joggal számunkérhetünk a tehetséges, fiatal írótól? Nem érinti az ellenforradalom előzményeit, azokat a mélyen dolgozó tényezőket, jogos sérelmeket és előkészületeket, amelyek már október előtt hatottak az ő becsületes hőseit is. Pedig a főhős töprengéseiben keresi a miert, az előidéző okokról mégis kevés szó esik. A gyűlések és tüntetések jelzavai tükrözik az egyetemisták követeléseit, ábrázolják a tömegpszichózist, a szegedi események ismert hangadóinak szerepét — például a borkabátos férfi portréját —, de mindez kevés. Úgy érezzük, nagy lehetőséget szalasztott el az író az öreg Veres és fia drámai összeütközésének különben sikerült ábrázolásánál. Vitájukban nagyobb hangsúlyt kaphatott volna, hogyan sodródhatott ellenforradalomba az ország. De kiváló alkalom volt a mélyebb összefüggések legálabb futó fölvilágítására Veres Zoli és Kalmár Laci, vagy Molnár párttitkár beszélgetése is. Ezzel éppen a mű eszméiségét mélyíthette volna el még inkább az író.

Helyeselni lehet, hogy Bárdos sürítette a cselekményt: csak azokat az eseményeket követte, amelyekben egyetemi

hallgatók hősei valamilyen formában részt vettek. A sürítő, lényegretörő szerkesztés viszont több helyen az emberábrázolás rovására ment. Néhol megjelenítés helyett cikkszerűen összegezi mondanivalóját, s ezek a lapjai vázlatként hatnak. Vannak viszont jól kiértelt, kidolgozott részek, mint például a tomboló, fegyvert követelő gyűlés leírása, vagy Merényi Andris és Éva jelenetei. Itt stílusa, nyelvezete remekül alkalmazkodik a tartalomhoz, a mondanivaló hatásos kifejtését szolgálja.

Új könyvével Bárdos Pál előbbre lépett: jellemző és drámai ereje elmélyült, komoly felelősségvállalással és felkészültséggel nyúlt az ellenforradalom témájához. Önmaga állította olyan magasra a mércét, amivel írását mérték. Ezért kellett megjegyeznünk, hogy ma, bizonyos távlatból az ellenforradalmat ábrázoló íróiól az összefüggések mélyrehatóbb elemzését és a sokoldalú jelenségek szélesebb ábrázolását várjuk. És még egyet: az írótól várjuk a folytatást, a még nagyobb előrelépést, az olvasóktól pedig, hogy fogadják szeretettel ezt a mindannyiunkat érdeklő, tanulságos könyvet.

Juhász Antal

V. SINGARJOV:

HARAGSZOM RÁD

A motorbiciklivel kezdődött. Tulajdonképpen nem is azzal, hanem a virágágyással... Egyszóval történt a következőképpen: ülök egyszer a lányokkal az új kolhozklub előtt. A lányok dalolgatnak. En hallgattam, s arra gondoltam, hogy mindjárt itt lesz az én Koljám, és kettesben lesétálunk a malmon túli három nyírfaóhoz. Holnap Kolja elutazik a városba: elektrotechnikai tanfolyamra. Teljében és a szerelében is versenyzünk Násztya Zsuravljovával. Tudtam, hogy Kolja nem közömbös neki. Kolja elutazása után vártam, hogy levelet kapok tőle, hogy kibékülünk, s hogy minden úgy lesz, mint régen volt. Am egyzersen csak be-rohan hozzánk Uljana Maszlova, a kolhozpostás:

— Lenka, pár perccel előtt levelet kézbesítettem Násztjának!
— Kolja írta?
— Uljana némán lehunyta szemét.
Kolja gyakran írt Násztjának. Az pedig mindig kiült az ablakba, s olyan kárörvendő mosollyal olvasta a levelet, mintha munkaegységet fizettek volna neki érte. Olvasta a leveleket, én meg legfeljebb azokat olvashattam, amelyeket tavaly írt, amikor a volodjai járásban írtotta az erdőt.
Letelt a három hónap. Kolja hazajött a városból, s minden olyan egyszerűen megoldódott. Este eljött hozzánk, köszönt, és leült a lóca szélére. Csak néztünk rá anyámmal, és hallgattunk. Ő is hallgatott. Aztán elővett a zsebéből egy cigarettát és megkérdezte:

— Megengedik, hogy rágyújtsak?
Megengedték. Anyám tudta, hogy s mint állunk, és kiment.
Kolja felém fordult:
— Léna, hibáztam. Beismerem.
Legalább egy fél órát kellett volna gyötörnem, de én a boldogságtól majdnem sírva fakadtam. Mi nők már ilyenek vagyunk. Nem tettem szemrehányást neki, csak megkérdeztem:

— Hát a Násztya, meg azok a levelek, amiket neki írtál?
— Azt direkt csináltam — felelte. — Hogy bosszantsalak.
Mit tehettem? Kifőkülünk. Azt hittem, minden jóra fordul, de tévedtem!
Egyszer a klubba indultunk filmelőadásra. Kolja az asztalnál ült és újságot olvasott, én meg a tükrök előtt fésülködtem. Eppen a kezembe vettem a kölnisüveget, amit tőle kaptam, amikor hallom ám:
— Szép kis rendetlenség, Jelena Pavlovna!
Belémhasított. Megint "Jelena Pavlovna!"
Mit jelenten ez? Feléje fordultam, s megkérdeztem, mit akart ezzel mondani.
— Hát ez... a szemét a szobában...
Magyarozom neki, hogy begyűjtöttünk a szobában, és utána maradt egy kis szemét a padlón.
— Reggel gyűjtöttatok be, most pedig tizenkilenc óra harmincöt percet mutat az óra.
— Mit akarsz ezzel mondani?
— Csak azt, hogy mielőtt valakinek szemére vetjük műveletlenségét, előbb magunk is kulturáltak legyünk, hogy csak megemlítsen...
— Azelőtt ezt nem vetted észre? — kérdem tőle.
— Azelőtt nem volt villany, a petróleumlámpa világánál pedig nem látszott. Most másképpen van. Egyes szomszédaink úgy építetik kályháikat, hogy a konyhában lehet begyűjtani, és a szobában meleg van anélkül, hogy oda holmi szemétt behordanának. Násztya Zsuravljovának is így van.
Megint a Násztya! Mondtam neki, hogy Násztya után én nem megyek, és a saját házamban a magam módján fogok gazdasszonykodni.
— Becsület szavamra, ilyen feleséggel egy napig sem bírnám ki!
Hallották? Mit tehettem? Nem tudtam megbocsátani ezeket a szavakat. Mi lenne

— Akkor hát nincs mit tárgyaljunk egymással. Eg veled, Jelena Pavlovna!
Felpattant a motorjára, és már el is tűnt. En meg csak bámultam utána és nyeltem a keserű könnyeket.
Bármennyire is tudatában voltam igazamnak, nem lett könnyebb a lelkem. Ehhez aztán még hozzá jött egy kellemetlen dolog. Vetélytársom akadt. Igen, vetélytársó, a szó legigazibb értelmében. A munkában és a szerelében is versenyzünk Násztya Zsuravljovával. Tudtam, hogy Kolja nem közömbös neki. Kolja elutazása után vártam, hogy levelet kapok tőle, hogy kibékülünk, s hogy minden úgy lesz, mint régen volt. Am egyzersen csak be-rohan hozzánk Uljana Maszlova, a kolhozpostás:

— Lenka, pár perccel előtt levelet kézbesítettem Násztjának!
— Kolja írta?
— Uljana némán lehunyta szemét.
Kolja gyakran írt Násztjának. Az pedig mindig kiült az ablakba, s olyan kárörvendő mosollyal olvasta a levelet, mintha munkaegységet fizettek volna neki érte. Olvasta a leveleket, én meg legfeljebb azokat olvashattam, amelyeket tavaly írt, amikor a volodjai járásban írtotta az erdőt.
Letelt a három hónap. Kolja hazajött a városból, s minden olyan egyszerűen megoldódott. Este eljött hozzánk, köszönt, és leült a lóca szélére. Csak néztünk rá anyámmal, és hallgattunk. Ő is hallgatott. Aztán elővett a zsebéből egy cigarettát és megkérdezte:

— Megengedik, hogy rágyújtsak?
Megengedték. Anyám tudta, hogy s mint állunk, és kiment.
Kolja felém fordult:
— Léna, hibáztam. Beismerem.
Legalább egy fél órát kellett volna gyötörnem, de én a boldogságtól majdnem sírva fakadtam. Mi nők már ilyenek vagyunk. Nem tettem szemrehányást neki, csak megkérdeztem:

— Hát a Násztya, meg azok a levelek, amiket neki írtál?
— Azt direkt csináltam — felelte. — Hogy bosszantsalak.
Mit tehettem? Kifőkülünk. Azt hittem, minden jóra fordul, de tévedtem!
Egyszer a klubba indultunk filmelőadásra. Kolja az asztalnál ült és újságot olvasott, én meg a tükrök előtt fésülködtem. Eppen a kezembe vettem a kölnisüveget, amit tőle kaptam, amikor hallom ám:
— Szép kis rendetlenség, Jelena Pavlovna!
Belémhasított. Megint "Jelena Pavlovna!"
Mit jelenten ez? Feléje fordultam, s megkérdeztem, mit akart ezzel mondani.
— Hát ez... a szemét a szobában...
Magyarozom neki, hogy begyűjtöttünk a szobában, és utána maradt egy kis szemét a padlón.
— Reggel gyűjtöttatok be, most pedig tizenkilenc óra harmincöt percet mutat az óra.
— Mit akarsz ezzel mondani?
— Csak azt, hogy mielőtt valakinek szemére vetjük műveletlenségét, előbb magunk is kulturáltak legyünk, hogy csak megemlítsen...
— Azelőtt ezt nem vetted észre? — kérdem tőle.
— Azelőtt nem volt villany, a petróleumlámpa világánál pedig nem látszott. Most másképpen van. Egyes szomszédaink úgy építetik kályháikat, hogy a konyhában lehet begyűjtani, és a szobában meleg van anélkül, hogy oda holmi szemétt behordanának. Násztya Zsuravljovának is így van.
Megint a Násztya! Mondtam neki, hogy Násztya után én nem megyek, és a saját házamban a magam módján fogok gazdasszonykodni.
— Becsület szavamra, ilyen feleséggel egy napig sem bírnám ki!
Hallották? Mit tehettem? Nem tudtam megbocsátani ezeket a szavakat. Mi lenne

a lagzi után, ha most megbocsátanék neki? Nem szabad engedni a férfiembernek.

Becsaptam magam után az ajtót és elsiettem a klubba. Jegyet váltottam, helyemre ültem, de vetítés előtt még egyszer körülnéztem, jön-e már Kolja. Végre megjött, de Násztyaival! Helyére kísért, leültette, majd maga is leült, de egyetlenegyszer sem nézett felém, mintha a világon sem lettem volna. Ől és Násztya fülebe sügdos valamit. Az meg csak kacarászik. Volt is min!

Eloították a villanyt, s vetíteni kezdték a filmet. Felharsant a nevetés. Valami vigjáték volt, de nekem, esküszöm, nem volt nevetésem. Szívem majd meghasadt a fájdalomtól. Felálltam és halkán kiosontam a tereméből. Lábam megbicsaklott, majdnem elcsestem. Egyszerre csak lépteket hallok magam mögött. »Ez ő!« — gondolom magamban. »Felebredt a lelkiismerete. Alighanem bocsánatot akar kérni.«

— Léna!
Megálltam. Utolért. Mit gondolnak, ki volt? Uljana barátnóm, a kolhozpostás. Vigasztalni akart, felajánlotta segítségét: még hogy úgy beszél Koljával, mint egy komzomolistaival. Kis naiv!
Eltelt egy hónap. Beköszöntött a tavasz. A kolhozban ilyenkor temérdek a munka. Nincs idő a bánatra, a könynyezésra. Kolja még jőpárszor eljött a klubba. Násztyaival, de én mindig úgy tettem, mintha nem látnám őket.

E mentünk a kolhozirodára, kértük, segítsenek az új ház felépítésében. Minden évben három-négy ház épül a kolhoztagoknak és hányan renoválnak! Hasonló kérvényt nyújtott be Kolja is. A kolhoz vezetősége úgy döntött, hogy nekünk és még két másik családnak új házat építenek. De a közgyűlésen, amelyen jóvá kellett hagyni a vezetőség döntését, váratlan fordulat következett be. Az embereknek eszébe jutott, hogy Szerafima Kotovára, a kétégyermekes özvegyre már ráferne egy új ház, de még be sem adta a kérvényt, mert nagyon szegény. Elhatározták hát, hogy soronkívül építenek neki egy új házat, s közülünk majd valaki vár még egy esztendő.

Kolja szót kért.
— Építsék fel Matyutyinék. nak (ezek mi vagyunk), mi várunk egy esztendőt!
Be akarta bizonyítani, milyen nagyilekű. De én sem maradtam adósa. Nyomban felálltam:

— Nem, nem. Majd mi várunk. Építsék csak fel Vavilovéknak!
Az elnök széttárta a karját.

— Tulajdonképpen hát kinek is építsünk új házat?
F akkor egy cédulát csúsztattak oda neki. Kosztya Frolov, a komzomolitaikáruk írta. De nem is ő, hanem Uljana, ahogy később megtudtam. Az elnök elolvasta az üzenetet, majd így szólt:
— Elvtársak, javaslat érkezett, mely szerint építsünk kettőjüknek egy társas házat és a költözéskor egy időben rendezzük meg a lagzit is.

Felmorajlott a terem. Fülíg pirultam. Kolja pedig isten tudja, miért, a nyakendőjét igazgatta. Ekkor elől közbekialtott valaki:
— Ez így nem jó lesz, elvtársak. Ez nem igazság. Háha nem is egyeznek bele? Meg kell őket is kérdezni.

— Helyes! — felelte az elnök. — Okos megjegyzés. Kolja, elfogadod a feltételeket?
— Igen.
— Hát te, Jelena?
Eszembe jutott minden sértése, mélyet sóhajtottam: — Igen! — s még jobban elpirultam.

A klubból együtt fávoztunk Koljával. Aznap este így szóltam hozzá:
— Ugye, többé nem veszünk össze?

Fordította:

SÁRKÓZI GYULA

Gépállomáson

BEDE ISTVÁN FAMETSZETE